

Sobre la nació dels valencians

El dia 5 de març l'Editorial 3 i 4 presenta a la Universitat de València 'La nació dels valencians', l'últim llibre de Joan F. Mira. Una revisió profunda sobre les tesis de Joan Fuster de la qual EL TEMPS avança un ampli resum dels dos capítols finals.

Cultura sense poder: catalans del sud?

(...) Ja ho he recordat en un capítol anterior: la nació cultural (o pre-nació, si hem de ser més rigorosos amb la terminologia) comuna i catalana no va coincidir amb un àmbit comú i exclusiu de poder polític. Des de Jaume I fins a Ferran el Catòlic no va existir

un únic *espai català* de sobirania format pels territoris lingüísticament i culturalment catalans: ni un "Regne de Catalunya" que inclogués el territori valencià, ni uns "Països Catalans" com a estat únic i comú. El nom mateix de *Catalunya*, que fins el segle XV és emprat eventualment –també pels mateixos valencians– com a nom de *tot* el territori etnolingüístic, va reforçar el seu sentit original com a "país dels catalans" amb la designació d'un àmbit políticament definit: el Principat de Catalunya. Ací també l'espai polític tingué més força que l'espai cultural, i Catalunya *consolida* el

seu nom propi al mateix temps que València –el Regne de València– consolida el seu. Per tant, no té massa sentit afirmar que vam "perdre" una inexistent unitat política catalana (en tot cas, existia una "Corona d'Aragó"), o suposar que la "separació" política entre Catalunya i València –la ratlla de la Sénia com a *frontera*– és una realitat artificiosa o imposada des de fora per accidents de la història: en tant que ratlla "ètnica" o lingüística no és res, no existeix, però en tant que ratlla *política* és un límit originari, és un dels límits fundacionals de Regne de València. I aquesta separació política és tan real, des dels inicis, com la continuïtat i comunitat etnocultural. Però l'evolució posterior de les dues dimensions –o l'efecte de l'una sobre l'altra– ha estat ben diferent: la comunitat etnocultural *no* va produir una comunitat política, i la separació política *sí* que va produir un distanciament etnocultural. La consolidació d'un espai polític valencià va

produir a poc a poc la concreció d'un espai autònom de consciència: l'aparició d'un nom per al poble, *poble valencià*, i fins i tot d'un nom "polític" per a la llengua comuna, *llengua valenciana*. Més encara, a partir del segle XVI la desaparició de l'especial relació política entre els dos territoris significa també l'afebliment, i més tard la desaparició, de l'especial relació cultural entre les elits urbanes respectives: perden a poc a poc (això *sí* que ho perden, perquè *sí* que existia abans) l'intercanvi d'escriptors, predicadors, pintors o arquitectes, perden la lectura dels mateixos llibres, i perden sobretot la percepció de pertànyer a un mateix espai, un espai que *sí* que era comú i propi, de producció i circulació de cultura. No desapareixen els elements de realitat compartits –la llengua, el patrimoni històric i cultural acumulat– però desapareixen els elements de consciència: la mateixa llengua sobretot, ja amb noms diferents, deixarà de ser generalment percebuda com a llengua única i comuna. I no tan sols al País Valencià: a Catalunya, i per raons equivalents (*no podia* ser d'una altra manera), també aquesta percepció és oblidada en gran mesura. En mesura prou gran i prou eficaç per reduir el nom i la consciència de *catalans* als límits del seu espai polític original: el *Principat*, és a dir *Catalunya*, no va de Salses a Guardamar, sinó de Salses a Alcanar.

Si recordem, a més a més, el que van significar els segles XVI, XVII i XVIII, no és sorprenent sinó perfectament normal que, quan apareix i es desenrotlla la vida política contemporània al llarg del segle XIX, no hi haja una "memòria nacional" compartida pel conjunt de l'antic espai comú. Al País Valencià, la poca memòria que es conserva és estrictament valenciana, o a tot estirar amb el nom d'"Aragó" incorporat. La nostra memòria més o menys històrica i popular és Jaume I, els furs, la Corona, el regne antic, una certa idea d'esplendor passat, la derrota d'Almansa (vagamment), i poca cosa més. Ni remences ni guerra contra Joan II, ni cant dels segadors ni onze de setembre, que són elements d'un *altre* "espai de memòria". De fet, la "memòria" històrica espanyola, projectada a partir de la monarquia castellana, és l'única que durant l'època contemporània han *compartit* els pobles de Catalunya, de les Illes i del País Valencià. (...) En definitiva, la

discontinuitat històrica del nom comú i originari de la llengua (“llengua catalana” substituïda ja al segle XV per “llengua valenciana”), més la falta d’un espai-nom comú geogràfic de vigència efectiva (el nom de “Catalunya” no arrelà al sud de la Sénia), més la inexistència d’un àmbit polític exclusiu i comú, més la inclusió dins el nou espai castellano-espanyol amb tots els seus efectes en la memòria real i en la induïda, formen una suma de factors que, al País Valencià contemporani, havien de portar necessàriament a la dissolució de qualsevol nom, o memòria, o consciència, que representara formar part encara en el present –i fins i tot haver format part en el passat– d’un *espai català* percebut com a propi.

Aquest, i no un altre, ha estat el curs de la història: una part evolució des de dins i una altra part imposició des de fora, i cap de les dues parts en la direcció de consolidar la catalanitat originària i comuna. En qualsevol cas, no és gens clar que tinga fonaments en aquesta història (és a dir en la història real, no en una història ideal que es congelaria a finals del segle XV per descongelar-se a finals del segle XX) la reivindicació contemporània d’un espai català comú, amb el nom de “Catalunya” o de Països Catalans, com a espai d’una *nació política* única, és a dir com a àmbit de la totalitat definitòria més important que cap altra, com a “territori nacional” amb aspiracions a una sola identitat jurídica, com a marc delimitador de la lleialtat i responsabilitat bàsica dels ciutadans, i en definitiva com a àmbit comú i propi de l’acció de les forces polítiques que es defineixen com a “nacionals”. Si hom es pregunta quina és la base en el passat –en la història política– per proposar des de Catalunya o des del País Valencià un projecte present de sobirania comuna, la resposta concreta i positiva resulta ben difícil. (...) És molt suggestiu i raonable suposar que els valencians, dins d’un marc polític de sobirania compartida amb els catalans, tindríem molta més presència i avantatges (començant pels econòmics...) que dins de l’àmbit espanyol; però, tan raonable com és, es tracta tanmateix d’un pensament que no passa de ser especulatiu: no pertany a l’ordre de l’evolució *realment possible* i previsible dels fets, sinó a l’ordre de la utopia. I hi ha utopies necessàries, en tant que horitzons ideals, i d’altres, com el més rigorós catalanisme *polític* al País Valencià, tan legítimes i atractives com perfectament prescindibles.

En tot cas, no resulta gens estrany que, a partir de la Renaixença i especialment els darrers trenta anys, la idea de “comunitat lingüística” (catalana) haja tingut al País Valencià una acollida bastant més extensa que la idea mateixa de “comunitat cultural” (que té moltes més implicacions que la llengua i la literatura); i que al llarg del mateix període la idea de “comunitat polí-

tica” haja tingut una acollida mínima. No és estrany, justament, perquè es tracta d’idees, de realitats i de projectes d’ordre diferent: és un fet simple i constatable que els valencians i els catalans hem parlat i parlem el mateix idioma; és un fet molt més complex i matisable que compartim, en el present, la mateixa “cultura” (i fins a quin punt i en quins aspectes la compartim); i simplement *no* és un fet, sinó en tot cas una ideologia i un projecte, que l’espai de la llengua i de la cultura siga també un únic i mateix espai polític. Dit d’una altra manera: al País Valencià no cal ser “catalanista”, en absolut i de cap de les maneres, per assumir una realitat tan elemental com la unitat de la llengua. Només cal una mica de racionalitat, de sentit comú, i d’absència de xenofòbia anticatalana. Potser sí que cal ser una mica “catalanista”, o com a mínim haver-se reconciliat pacíficament i positiva amb els orígens i el passat català del propi país, per assumir amb major o menor intensitat la comunitat de cultura. Almenys fins on aquesta *comunitat* és una realitat i no un programa: més en el llegat dels segles XIII al XV que en la producció del XVIII o el XIX, i més, per exemple, en la literatura clàssica o moderna que en la música romàntica o contemporània. De fet, el “catalanisme” lingüístic i cultural (ja present de manera explícita o implícita des de la Renaixença valenciana, però

El llibre té afirmacions com aquestes: “Hi ha utopies necessàries, en tant que horitzons ideals, i d’altres, com el més rigorós catalanisme ‘polític’ al País Valencià, tan legítimes i atractives com perfectament prescindibles.”

sobretot a partir de Fuster i dels anys seixanta d’aquest segle) ha significat *recuperar* allò que efectivament *existia* en èpoques considerades de primera plenitud nacional, allò que era real i s’havia perdut: la memòria dels orígens, la consciència d’una forma o una altra d’unitat i de continuïtat, l’idioma comú en tant que comú i en tant que llengua de cultura, la relació entre les elits “cultivades”, l’intercanvi de llibres i de noms... De tot això se’n diu un espai de creació, de producció i de “consum” de cultura: un espai que durant el segle XV era tan real com podia ser-ho en aquell temps, que després deixà d’existir, i que a finals del segle XX ha recuperat una part –certa, però encara insuficient– de la vigència perduda.

A partir dels anys seixanta molts (jo mateix, no cal dir-ho) havíem passat, amb un punt d’apassionament i potser amb un excés de fe (de *bona fe*), d’afirmar la unitat de la llengua a creure en la “unitat de la nació”.

Si la llengua dels valencians era catalana, la nació també ho havia de ser: o almenys ho havia estat en el passat, i ho “tornaria a ser” en el futur. Vam interpretar i valorar –a favor, evidentment– només unes etapes o unes dimensions de la història, i sobretot vam donar un sentit de continuïtat nacional catalana a la preservació dels trets etnolingüístics fundacionals i a la recuperació del llegat cultural, mentre deixàvem en segon terme, *infra*-valorada, la personalitat original del Regne de València i la desconexió de l'evolució cultural, jurídica i política del Regne i del Principat a partir del segle XVI. Com si aquesta desconexió (quatre segles i mig d'història *diferent* i, per als valencians, d'història *no-catalana*) fóra un episodi accidental, i com si fóra prou reconstruir la comunitat de llengua culta i la memòria dels segles més antics per “recuperar” també, plenament i unívocament, la condició nacional originària. Però no és prou. Joan Fuster va escriure “*Jo sóc un català de Sueca*”, i amb aquesta afirmació s'inclouïa (saltant, fins i tot, per damunt de la pròpia i ben intensa valencianitat) en una adscripció general d'identitat, segons la qual dir-nos valencians “*és la nostra manera de dir-nos catalans*”. Però projectar el “jo” al “nosaltres” és més arriscat que no sem-

“Els Països Catalans no són, i no es veu com podrien arribar a ser, un sol espai de vida política: en aquesta dimensió, Catalunya és Catalunya i el País Valencià és el País Valencià.”

bla: l'afirmació –legítima– d'una identitat personal elegida no equival a la *constatació* d'una identitat col·lectiva independent de la consciència. Dit d'una altra manera: jo podria afirmar la mateixa cosa que Fuster –“sóc català”–, com una autoassignació d'identitat igualment personal, i tanmateix, si anava més enllà, o més ençà, de “*la tria i la decisió*” d'ordre individual, hauria de constatar que aquesta afirmació és, en tot cas, secundària i derivada: hauria de constatar que en primer lloc sóc valencià, i assumir que aquest és el meu àmbit primer de “ser” i de lleialtat, perquè així ho ha decidit la definició territorial i la història política. I en aquest sentit d'identitat bàsica històrico-política, i d'àmbit fonamental de lleialtat, *el País Valencià és la meua nació*. Després podria (jo puc: molts valencians encara no poden, o no volen) valorar intensament el fet que la meua llengua –*valenciana*– és catalana, i també la meua literatura i gran part de la meua cultura, del meu passat nacional i de les meues arrels històriques: en aquest sentit, i per tot això, el meu àmbit de pertinença és *també* català. En la dimensió lingüística i etnocultural, no en la política. No en un sentit nacionalment unívoc, sinó per origen, afinitat i analogia. En el mateix sentit, aproximadament,

en què puc usar l'expressió “Països Catalans” sense la mínima reducció ni menyscapte de l'especificitat político-nacional dels valencians.

“Països Catalans” és un terme plural i eficaç, amb molts anys de circulació, i que no hauria de “fer por” als valencians, si se'l miren com a designació d'un àmbit històric i lingüístic compartit, no d'una *nació política*. En qualsevol cas, és difícil trobar, per aquest àmbit comú, un terme més expressiu: parlar de “*Conjunt catalano-valenciano-balear*”, o alguna expressió semblant, té el problema de la prolixitat i l'escassa eficàcia dels noms massa llargs i complexos. Els *Països Catalans*, doncs –amb tot el respecte pels recels que puga despertar el nom, quan són recels de bona fe–, formen una antiga comunitat de llengua i de cultura, i un àmbit modern de relació cultural i d'interessos diversos (econòmics, per exemple) afins o compartits. I és una cosa perfectament fonamentada i raonable pensar que l'especificitat valenciana –la identitat mateixa, el llegat històric, la continuïtat cultural, la llengua, etc.– estarà més ben salvaguardada i es desenrotllarà millor dins d'un “espai català” compartit en termes d'igualtat que no dins d'un “espai castellano-espanyol” on els valencians sempre seran inevitablement marginals i escassament rellevants. Una altra cosa és segura: que la producció cultural valenciana, si és que volem preservar i desenrotllar una *cultura moderna en valencià*, estaria implacablement condemnada a l'esterilitat i a l'asfíxia si reduïa el seu mercat i el seu àmbit de difusió i relació als límits del propi territori. Seria tan insubstancial, i tan suïcida com si, en una altra escala, els austríacs volgueren prescindir de l'espai lingüístico-cultural alemany o els valons de l'espai francès.

Ara bé, els Països Catalans no són, i no es veu com podrien arribar a ser, un sol espai de vida política: en aquesta dimensió, Catalunya és Catalunya –i actua i pensa com a tal–, i el País Valencià és el País Valencià. Els qui, en aquest país, s'alarmen sovint pensant en un hipotètic “perill català”, poden descansar tranquils: és un *perill inexistent*, una “amenança” imaginària, irreal. Simplement *no és possible*, en cap dels futurs previsibles, que la individualitat política valenciana, la nostra “personalitat” jurídica, territorial i, si es

vol, nacional, quede disminuïda o anul·lada per inclusió en un espai polític-nacional català. No és possible perquè no correspon ni al curs real de la història moderna i contemporània, ni a la voluntat expressa dels valencians. Els quals, massivament, no tan sols "no saben que són" catalans, com recordava Fuster en un dels seus últims escrits sobre "la qüestió", sinó que "saben" —és a dir *pensen i creuen*— que no ho són. Altres perills són ben consistents i reals (el "perill castellà" en primer terme: la dissolució en l'espai castellano-espanyol), mentre el "perill català" no existeix fora d'algunes formulacions ideològiques tan rigorosament minoritàries com políticament irrelevantes, ni fora de la fantasia o l'escàndol dels qui les contemplen amb espant. Al País Valencià l'arrel de la "qüestió nacional", o del "problema nacional", o de totes les insatisfaccions, mancances i insuficiències, no és que un sector més gran o més petit de ciutadans —sovint lligats a la vida cultural o acadèmica— pensen que a més de ser en primer lloc i sobretot valencians són *també* més o menys catalans, sinó que una grandíssima majoria no *pensen prou* que són valencians, i *pensen massa* que són espanyols.

Guerres i paus: valencians

Potser per això mateix el "catalanisme valencià" dels darrers trenta anys, és a dir el nacionalisme valencià pro-català o d'afirmació catalana (tan relativament minoritari, tan "excessiu" de vegades, tan incòmode, tan contradictori políticament, tan eficaç en uns camps i tan ineficaç en uns altres), no ha estat ni estèril ni històricament negatiu: perquè va trencar, per primera vegada, la *dependència* mental, moral i cultural de la societat valenciana respecte a la castellano-espanyola. El "nou nacionalisme valencià" va demostrar que al nostre país era possible resistir, subsistir i fins i tot reconstruir un àmbit de vida nacional diferent del que trobàvem ja definit pel poder establert. Va demostrar que era possible triar i decidir: decidir ser *una altra cosa*, assumir una altra identitat nacional, viure en un altre espai cultural i en una altra llengua que no era la imposada per l'estat, proposar-se una altra forma, una forma pròpia, de modernitat, i una manera pròpia de ser europeus. Va demostrar que *no era inevitable*, ni un fet ja consumat, ser castellano-espanyols, en tot i per tot: ni en lleialtat política, ni en projectes de futur, ni en llengua ni en trajectòria històrica. El "catalanisme", per a molts valencians i no insignificants, ha representat una verdadera *descolonització* cultural, ideològica i nacional: la nostra *independència moral*, el camí de la nostra modernització, de la recuperació d'autonomia cultural, de substància pròpia i de memòria històrica. No ha tingut èxit, perquè no en podia tenir, en la dimensió —ideològica i molt minoritària— de projecte polític nacional-català. Sí que n'ha tingut, relatiu però decisiu, en la dimensió —"pràctica" i majoritària— de reactivació de la consciència, la llengua, la cultura i la identitat valenciana. Ha tingut èxit, justament,

no en tant que nacionalisme català sinó en tant que *nacionalisme valencià*. Pensar que "dir-nos valencians és la nostra manera de dir-nos catalans" potser no té molta correspondència amb la realitat, però molts podem assegurar sense recel ni recança que dir-nos "catalanistes" era la nostra manera de dir-nos *valencianistes*, i sobretot d'organitzar-nos, treballar i actuar com a tals: com a "valencians nacionals". És possible que el període més ideològicament "catalanista" del nacionalisme valencià contemporani siga un cicle que s'acaba, en aquest final de segle, justament perquè

"El 'catalanisme' per a molts valencians i no insignificants, ha representat una verdadera 'descolonització' cultural, ideològica i nacional: la nostra 'independència moral'."

ja ha complert el seu paper històric: el paper de reactivar i modernitzar el *valencianisme*. I segurament era un paper necessari.

És possible igualment, vist ja amb una mica de perspectiva, que el conflicte d'ideologies, adscripcions i opcions nacionals que ha estat present durant gran part d'aquesta etapa fóra també un *conflicte necessari*. Almenys, amb tota certesa, era un conflicte inevitable. En primer lloc, perquè el "nou nacionalisme" dels anys 60 i 70 no suposava una oposició o enfrontament dins d'un sistema o dins d'un marc d'adscripció nacional, sinó *contra* el sistema i *fora* del marc. Aquell "nou valencianisme" tenia —en el seu mateix plantejament ideal— la vocació de ser hegemònic dins de la seua pròpia societat, i no solament en el camp de les idees sinó en l'acció cultural, cívica i política: la vocació, per tant, de reorientar i decidir un futur *diferent* per al propi país. I per això mateix, ni com a ideologia ni com a moviment incipient, no era integrable en el "sistema es-

panyol contemporani” on s'emmarcava (i s'emmarca encara) l'autodefinició nacional dels sectors valencians dominants aquells mateixos anys (i dels presents).

(...) Almenys en el camp de les idees, de les valoracions bàsiques, i d'algunes visions i percepcions fonamentals, certes coincidències haurien d'anar imposant-se per la seua pròpia coherència i racionalitat. I segurament, a l'hora de consolidar les coincidències, hauríem de reconèixer dos excessos divergents: un excés flagrant d'espanyolisme (lingüístic, cultural, social i polític) per part dels sectors socialment dominants o políticament majoritaris, i algun excés incert de catalanisme per part de sectors intel·lectuals i culturals minoritaris. Són dos excessos asimètrics, és clar (el primer llarg i prepotent, el segon breu i rebel), però entremig han deixat un dèficit considerable de *perspectiva valenciana*. Dic de “perspectiva” coherent, fonamentada i seriosa, no d’“exaltació valenciana” carregada d'emocions i escassa de fonaments. Potser des d'aquesta perspectiva no costarà tant acceptar pacíficament alguns *fets* i assumir algunes *interpretacions* raonables (...), que ens ajuden a definir-nos en els nostres propis termes, a saber nosaltres

“El nacionalisme valencià no és –no pot ser, i no ha de ser– un ‘patrioterisme’ epidèrmic o visceral, buit de continguts, i tampoc l’exhibició de crits i de consignes allunyades de la realitat.”

mateixos, els valencians, d'on venim i quin poble som, en quin punt ens trobem de la nostra trajectòria històrica, i en definitiva on volem dirigir des de dins, i que no dirigisquen uns altres des de fora, aquesta trajectòria en el present i en el futur.

He recordat, en pàgines anteriors, que la “nova ideologia nacional” sorgida els anys 60 al País Valencià era, en primer lloc, una ideologia de renovació social, de reconstrucció i modernització d'una societat oblidada d'ella mateixa, desintegrada i sotmesa: era un *projecte de país*. Aquest projecte de dignitat col·lectiva, de cultura moderna i oberta, de retrobar el propi espai nacional (un projecte *no* assumit com a tal, fins ara, per les forces polítiques majoritàries) és un dels fonaments essencials del *nacionalisme* lingüístic, cultural, ideològic i polític al País Valencià. En altres temps o en altres llocs i països, la paraula “nacionalisme” pot anar lligada a posicions intolerants i tancades, a la xenofòbia, o a ideologies i actituds de superioritat i domini sobre altres gents i pobles: el nacionalisme valencià, allò que entenem com a *nacionalisme valencià* des dels anys 60 fins ara mateix, ha representat exactament el contrari. De fet, per les condicions de la nostra història contemporània, el “nacionalisme” és

una de les ideologies i una de les “actituds vitals” i morals que més eficaçment promouen en la societat valenciana els valors de *responsabilitat* col·lectiva, de civisme actiu i de defensa contra la irracionalitat, la intolerància i les posicions pre-democràtiques i autoritàries. Ser “nacionalista”, ací, és aspirar activament a viure en un país culturalment normal, no desintegrat socialment i cohesionat com a *poble*, reconciliat amb ell mateix, tolerant, civil i equilibrat.

En l'expressió d'aquest projecte, hi ha factors absolutament essencials, i altres no tant; i alguns conflictes, com els que afecten els símbols i les denominacions, poden ser resolts –des de posicions sincerament nacionals– amb un mínim de coherència, de sentit integrador i d'adequació a les realitats històriques i a l'acceptació social. Ara que possiblement es tanca una etapa carregada de conflictes –potser inútils, potser no–, cal en definitiva promoure uns *acords mínims* sobre els quals puguen créixer opcions diferents d'una “via valenciana” en la vida social, la cultura i la política. Aquests mínims són el reconeixement actiu (o almenys passiu!) de la unitat de la llengua, el civisme i la racionalitat enfront de la visceralitat i el menyspreu a la raó, els valors democràtics contra la intolerància i l'autoritarisme, la lleialtat bàsica i central al País Valencià com a espai d'acció política, la resistència a la castellanització lingüística i cultural, i l'oposició a tota forma i expressió de xenofòbia. Per un país que vulga ser *normal*, no és demanar massa. I sobretot, és demanar una cosa *possible*, cada dia més possible.

He afirmat que “nacionalisme valencià” significa un projecte per un país: un projecte de defensa, reforçament i creixement d'aquells béns comuns que configuren l'àmbit de vida de la societat valenciana. El “país” o la “nació”, no en abstracte i com a eslògan, sinó en concret i amb continguts reals, és abans que tot i després de tot el *patrimoni* comú d'un poble o societat: un *patrimoni cultural*, fet de llengua pròpia, de literatura, música i teatre, del llegat històric, artístic i monumental, dels espais urbans, de totes les dimensions de la cultura popular; un *patrimoni natural* que imposa la valoració dels espais físics i geogràfics, del paisatge, de les platges o els boscos, de les condicions fi-

siques de la qualitat de vida; un *patrimoni econòmic i social*, que implica desenrotllament equilibrat, una política econòmica pensada en termes valencians, defensa del benestar social, i defensa dels serveis públics de qualitat en l'educació, la sanitat o les comunicacions; i un *patrimoni polític*, que significa demanar i obtenir graus majors d'autogovern efectiu, estendre el "camp valencià" de decisió autònoma, prestigi de les institucions valencianes —començant pel govern de la Generalitat, la Presidència i les Corts— com a institucions nacionals, cohesió territorial, promoció de la consciència comuna, i tota una acció política pensada en primer lloc com a valenciana. Veig un nou *patriotisme*, entès com a preservació, ús i desenrotllament del *patrimoni* més que com a exaltació poc racional de la *pàtria* (cosa que no vol dir negar valor emocional a la lleialtat davant d'aquesta pàtria). Un patriotisme com a *fidelitat activa* respecte al propi poble i societat, al territori, i a aquelles realitats —culturals, naturals, socials— que fan que un país pugui viure amb justícia, dignitat i equilibri, en harmonia amb la pròpia trajectòria històrica, amb el seu propi territori, i amb una imatge valuosa i positiva de si mateix. El nacionalisme valencià no és —no pot ser, i no ha de ser— un "patrioterisme" epidèrmic o visceral, buit de continguts, i tampoc l'exhibició de crits i de consignes allunyades de la realitat viva de la pròpia societat.

No estic proposant, en aquestes últimes pàgines, un patriotisme com a ideologia, sinó com a *nacionalisme pràctic* i com a actitud moral. Cal, de passada, recuperar el valor de paraules —patriotisme, nació— que pertanyen a la més noble tradició europea de les lluites pel progrés i per la llibertat, i que no es poden abandonar en mans de la tradició contrària. Estic proposant, doncs, un patriotisme manifestat en l'*acció cívica*, que ja des dels anys 60 ha estat una de les manifestacions més visibles del "nou nacionalisme" valencià: un propòsit de transformació del país i d'influència en la societat, d'on han sorgit els esforços continuats per la creació cultural, el treball d'investigació i la difusió d'idees, els moviments de renovació pedagògica, la presència pública constant, els aplecs, les manifestacions i mobilitzacions, i la creació d'entitats

culturals i cíviques dins l'esfera del nacionalisme. És en aquest camp de l'acció cívica i cultural on el "nou nacionalisme" ha tingut segurament una major penetració i un èxit considerable, comparat sobretot amb les etapes històriques immediatament anteriors. És imprescindible, per tant, mantenir el *protagonisme* dels sectors cívics i culturals nacionalistes en cada població i en cada comarca, en tots els camps d'activitat pública, donant respostes i adoptant iniciatives a cada problema i a cada situació. Sense aquest protagonisme permanent, el nacionalisme com a *moviment social* (i per tant també en el seu vessant polític) està condemnat a convertir-se en un factor marginal en la vida pública valenciana, i per tant a la irrellevància històrica i al fracàs definitiu. Al costat de l'acció cívica, l'*acció política* és una necessitat radical, un factor imperatiu i central. (...) Però l'acció política és imperativa per al nacionalisme, siga quina siga l'opció concreta de cadascú. I són necessàries, radicalment necessàries, forces i organitzacions valencianes definides com a nacionals o nacionalistes, si més no per reforçar l'existència mateixa d'un espai polític valencià: per fer que, a través de la realitat de l'acció i de la presència institucional, aquest espai estiga també present, com a central i propi, en la consciència dels ciutadans. Gosaré fer una afirmació categòrica: sense nacionalisme polític, sense partits valencians amb presència decisiva, no hi haurà País Valencià com a espai nacional.

I finalment: el patriotisme és, al nostre país, una forma i una expressió de *responsabilitat personal*. Escoltem sovint, en aquest final de segle i de mil·lenni, que s'han acabat les ideologies d'humanisme i de solidaritat, que només compta el mercat i l'eficàcia econòmica, i que el principi de l'avantatge personal és la més moderna de les virtuts. Bé doncs, al País Valencià el *nacionalisme*, tal com ací l'hem entès i practicat, és justament el contrari: un compromís solidari amb el propi poble (amb aquells àmbits socials que l'individu té més pròxims: el municipi, la comarca, el país o pàtria), i a partir d'ací amb tots els pobles del món. No és casual que al País Valencià apareguen sovint afinitats i integracions entre les posicions i grups nacionalistes i els moviments pacifistes o de solidaritat internacional. Cal rescatar el *sentit moral* profund d'aquest patriotisme com a fidelitat i responsabilitat davant del destí present i futur de la pròpia comunitat nacional. Cal, finalment, afirmar aquest "valencianisme nacional" com a *ètica del compromís* amb el propi poble, el territori i la societat sobre els quals tenim un nexa moral i personal immediat: són els *nostres*, i moralment no ens podem inhibir de la seua sort o la seua desgràcia. En un ambient social i polític enrarit, com és el d'aquests últims anys del segle XX, en una atmosfera d'enganys i de mentides públiques, d'individualisme feroç, de "campe qui pugua" i de perillós descrèdit de les institucions democràtiques, només aquest principi del compromís moral pot donar sentit i continuïtat als esforços i a la dedicació personal que, en aquesta petita pàtria que és la nostra, depenen d'un cert projecte de futur, i d'una certa visió de què significa formar part del poble i país dels valencians.